

מהמסורת למדע- מסע ומחקר אתנבוטני

פרופ' זהרה יניב בכרך

אתנובוטניקה מהי?

- ▶ המחקר המדעי של האינטראקציות האנושיות עם הצמח והסביבה.
- ▶ המחקר מתייחס למקומם וחשיבותם של הצמחים במסורות של תרבויות האדם ברחבי העולם.

מחקר אתנבוטני בישראל

- ▶ מהו מחקר אתנבוטני?
- ▶ מהן מטרותיו?
- ▶ על איזה צרכים וחסרים הוא בא לענות?
- ▶ מהם היתרונות של גילוי חומרי טבע חדשים בצמחים?
- ▶ איפה רצוי לערוך סקר אתנבוטני?
- ▶ מהם הנוהלים?

המחשת מרכיבי האתנובוטניקה

קסמים

טקסים

פולקלור

שמות
ופתגמים

אמונות

אוכל

רפואה

תבלינים

קוסמטיק
ה

סמים

שימושים
אחרים

שפה

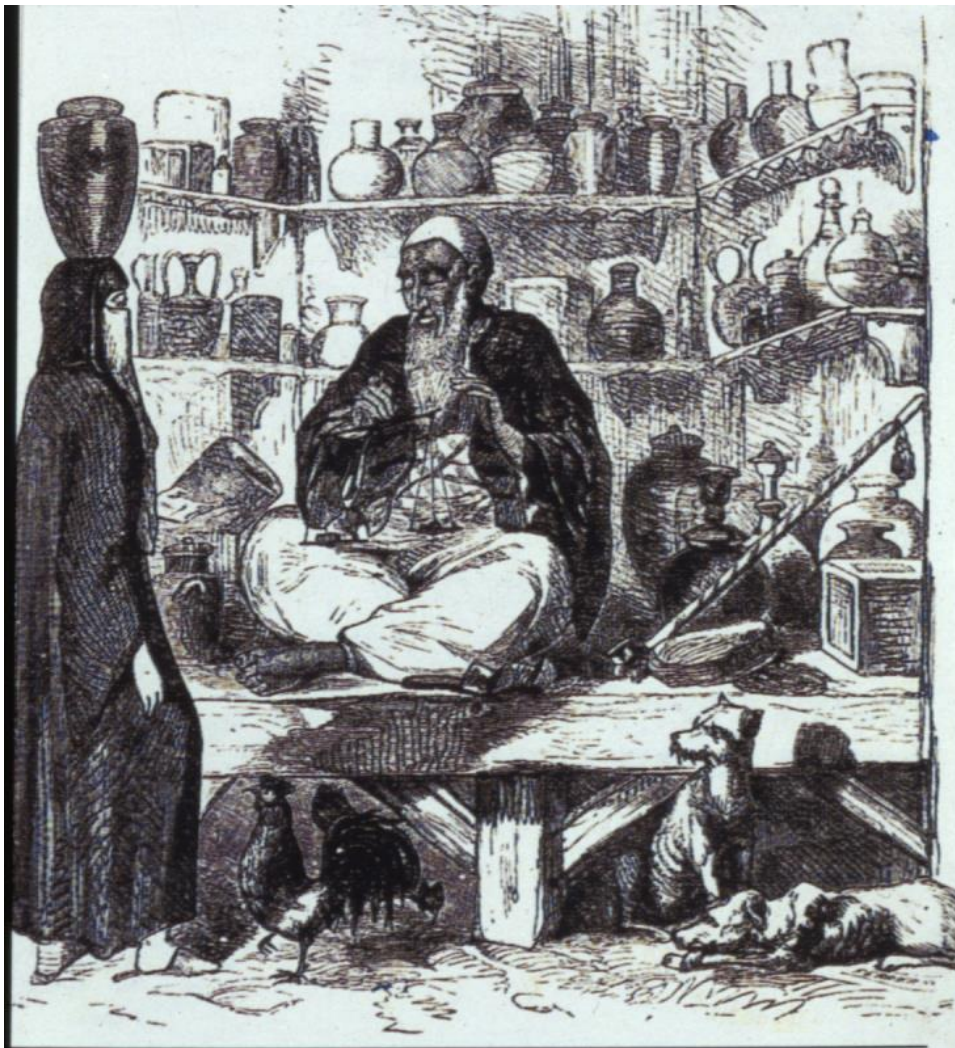
דת

היסטורי
ה

חלופי
תרבות

הגירה

"הילר" מסורתי

מיהו מרפא טוב?

- ▶ יודע לאבחן מחלות (דיאגנוסטיקה)
- ▶ מכיר צמחים (בוטנאי)
- ▶ בעל גישה לנפש האדם
- ▶ עוסק לפעמים גם בכשפים ובטקסים מאגיים, ונחשב למקורב לעולם הרוחות ולנסתר (אפריקה, דרום אמריקה..)

חשיבותו של שם הצמח

חשיבות המיקום - נענע ואורגנו

חשיבותה של תקופת האיסוף

סירה קוצנית *Sarcopoterium spinosum*

❖ העבר הרחוק

- ❖ הסירים בתנ"ך הם, כנראה שיחי הסירה:
- ❖ "ועלתה ארמנותיה סירים, קימוש וחוח במבצריה" (ישעיהו, ל"ד, י"ג).
- ❖ במשנה מדובר על קוצי הסירה לתלישת אברי חולי שחין. (כריתות, ו'ב').
- ❖ דיוסקורידס ממליץ על שיקוי מעלי הצמח לטיפול בדיזנטריה וכאבי אזניים.

**תה מהעלים
מגרש פחדים**

**עלים ממולחים מרפאים
דלקות עיניים**

שימושים מסורתיים אחרים

- ❖ בכפר הערבי משמשת הסירה כחומר הסקה
- ❖ להתקנת גדרות ומכלאות
- ❖ להכנת מטאטאים
- ❖ ככיסוי להגנה על נבטים רכים, בעיקר נגד ציפורים וחיות וכמזרן (עם שמיכה מעליו)

ממצאי הסקר האתנובוטני

❖ לטיפול בסוכרת:

מרתיחים שורשים טחונים במים במשך מחצית השעה. מבשלים על אש קטנה במשך 10-12 שעות. שותים פעם ביום על קיבה ריקה.

❖ לשיכוך כאבי שיניים:

מרתיחים שרשים במים ומגרגרים. ניתן להוסיף שורש פטל וציפורן.

❖ לשיכוך כאבי בטן וראש:

מרתיחים שורש במים ושותים.

**שורשי הסירה הקוצנית והמיצוי המופק מהם. בחלק
השמאלי של התמונה ניתן לראות שורש של צמח
סירה קוצנית גדול בגוון חם אדמדם. הפקת המיצוי
נעשתה מהחלקים התוך אדמתיים. בחלק הימני של
התמונה ניתן לראות מיצוי בצבע חום אדמדם שהופק
מצמח זהה בגודלו לצמח ששורשיו בתמונה.**

Arch. int. Pharmacodyn., 185, 344-349 (1970)

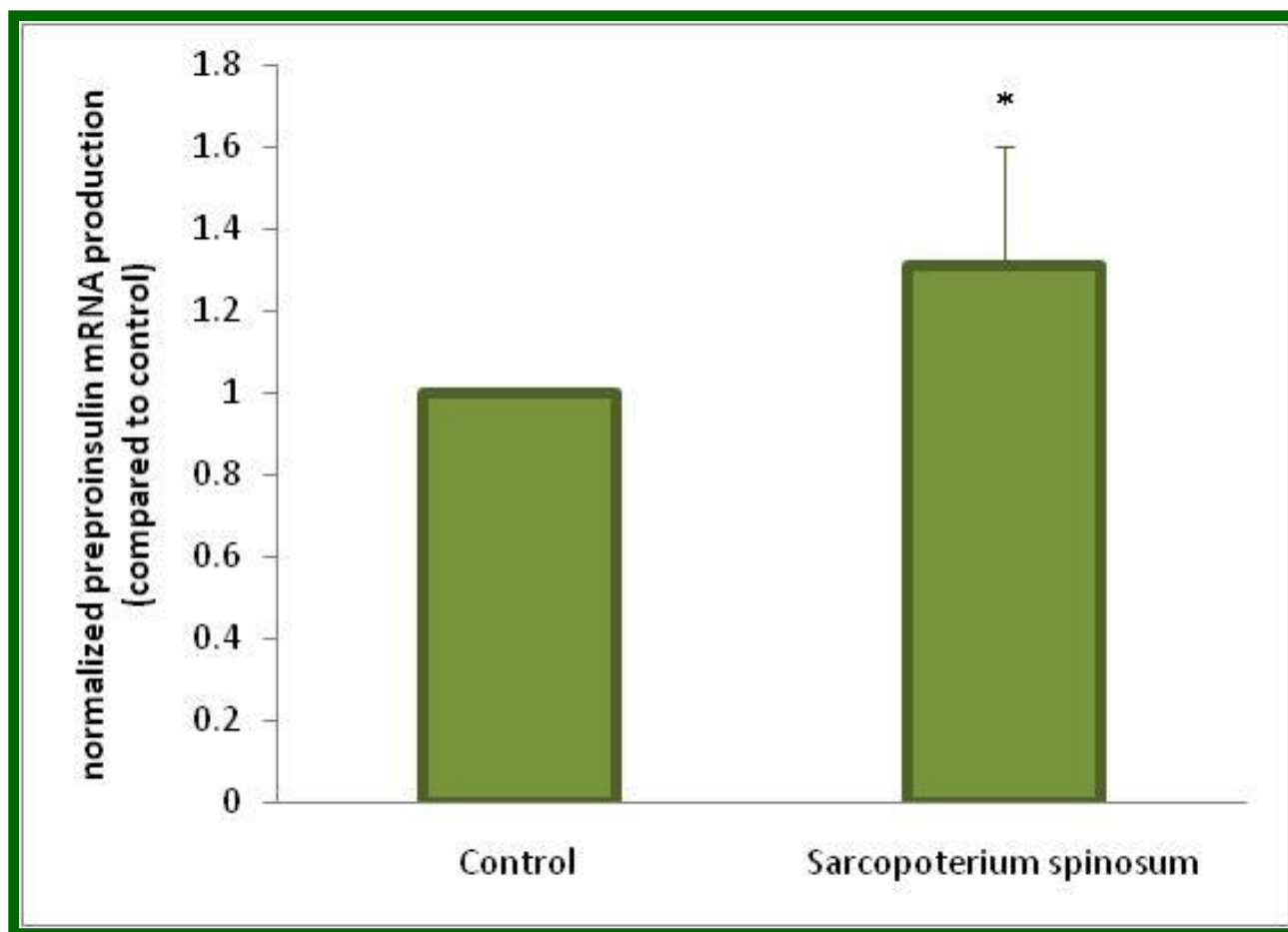
Fluctuations in the Hypoglycaemic Effect of *Poterium Spinosum* L. (Rosaceae)

J. SHANI (MISHKINSKY), B. JOSEPH AND F. G. SULMAN

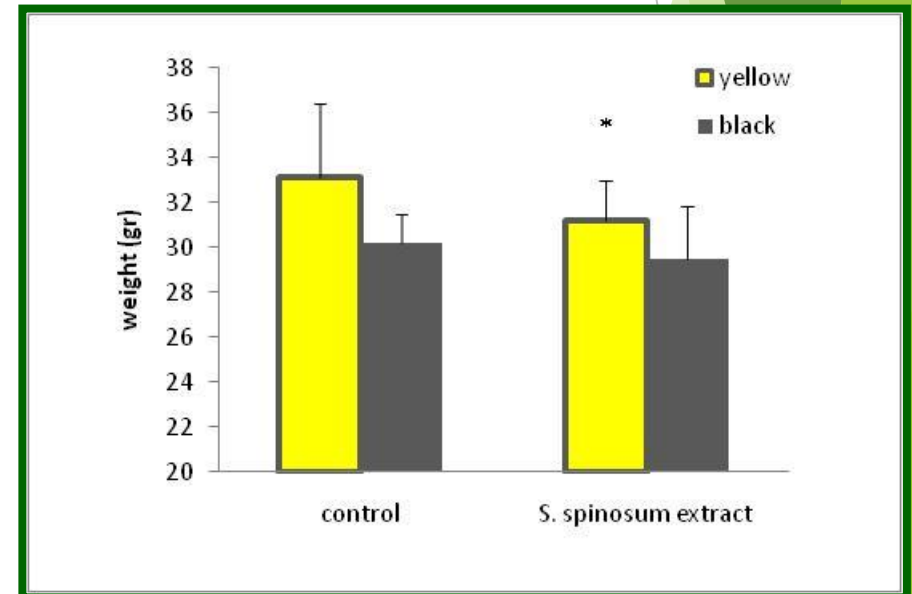
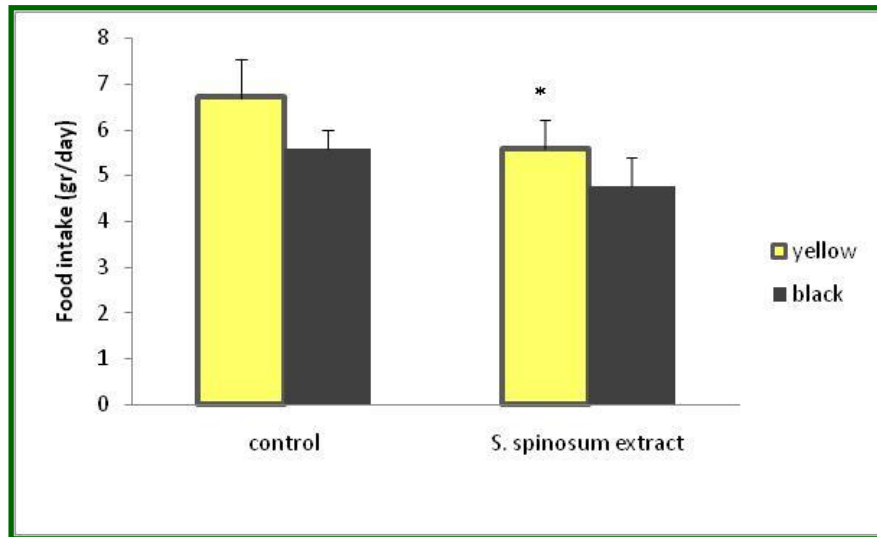
*Department of Applied Pharmacology, School of Pharmacy, Hebrew University, Jerusalem
Israel*

Abstract—Using alloxan-diabetic rats, the hypoglycaemic activity of the root bark of *Poterium spinosum* was detectable only during the summer months. Root bark decoctions have a bitter astringent taste, which can be abolished by 30 minutes boiling, followed by heating at 80° C for 8 hours. This treatment does not affect hypoglycaemic activity. Active hypoglycaemic extracts of the root bark did not affect renal excretion of glucose, thus proving that the mechanism of its effect differs from that of phlorhizin.

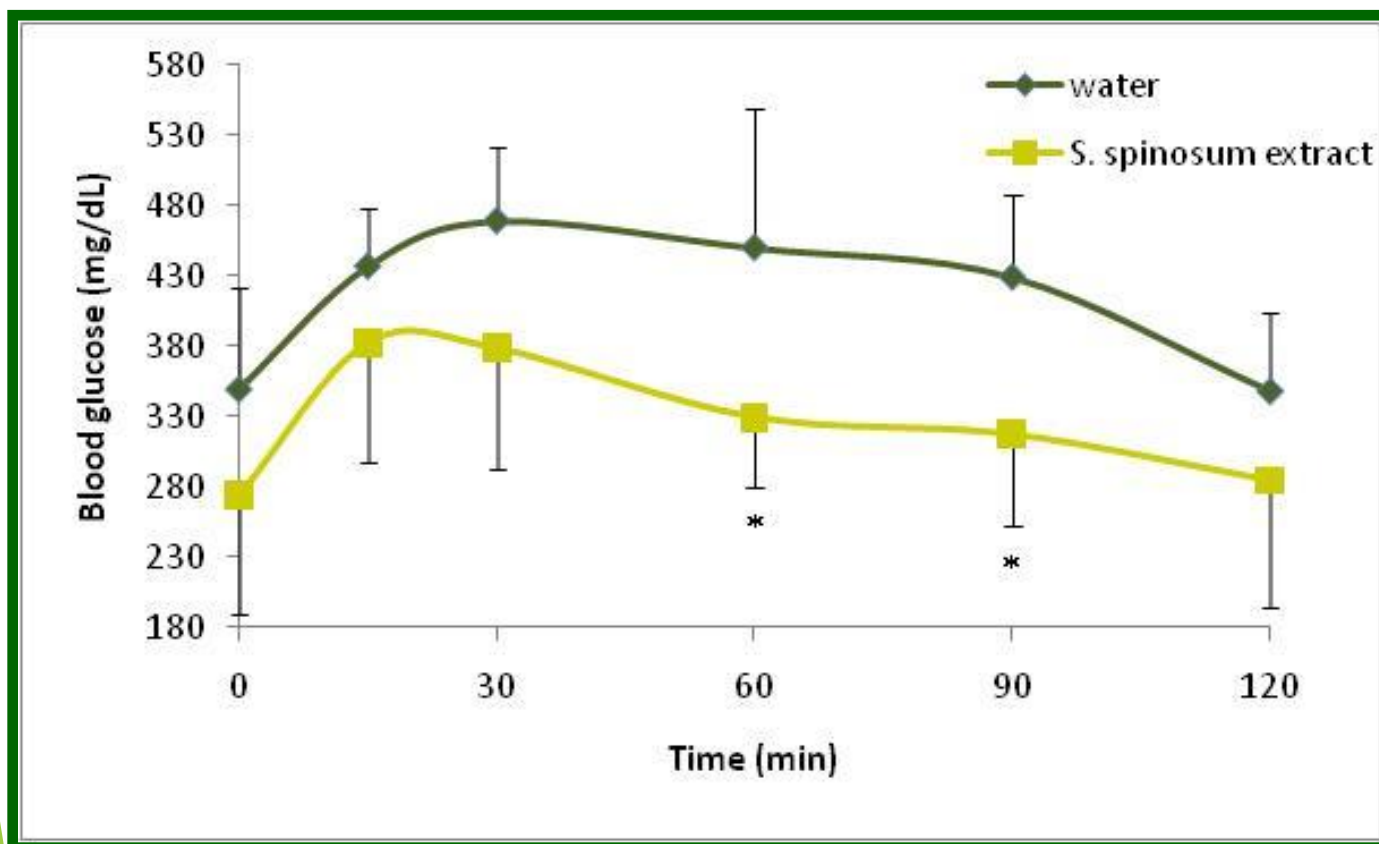
תמצית הסירה הקוצנית מגבירה יצירת אינסולין בתאי β בלב

התמצית הצמחית הפחיתה את צריכת המזון של העכברים ואת משקלם

מתן חד פעמי של התמצית לעכברים סוכרתיים מפחית רמות גלוקוז בדם

מסקנות לגבי פעילות הסירה הקוצנית (טובית רוזנצויג)

- **מיצוי הסירה מראה פעילות אינסולינית
בתאי שריר, שומן וכבד.**
- **מיצוי הסירה מגביר הפרשת אינסולין
מתאי ביתא בפנקריאס.**
- **האכלת עכברים חולי סוכרת במיצוי- מונע
הופעת סוכרת.**
- **המיצוי מקטין אכילה ועליה במשקל אצל
עכברים.**

צמחים מאריכי ימים במסורות

מרווה רפואית: אם לאדם מרווה בגן-לא יהפך לבר-מינן.

מליסה רפואית: נסיך וולס חי עד 108 עם תה מליסה יומי.

רוזמרין: הגברת הזיכרון והחשיבה. סימבוליות בחתונה ובקבורה.

תורת סימני החתימות

Doctrine of Signatures

Half genius, half charlatan—
the Swiss physician Paracel-
sus (1493–1541).

Doctrine of Signatures

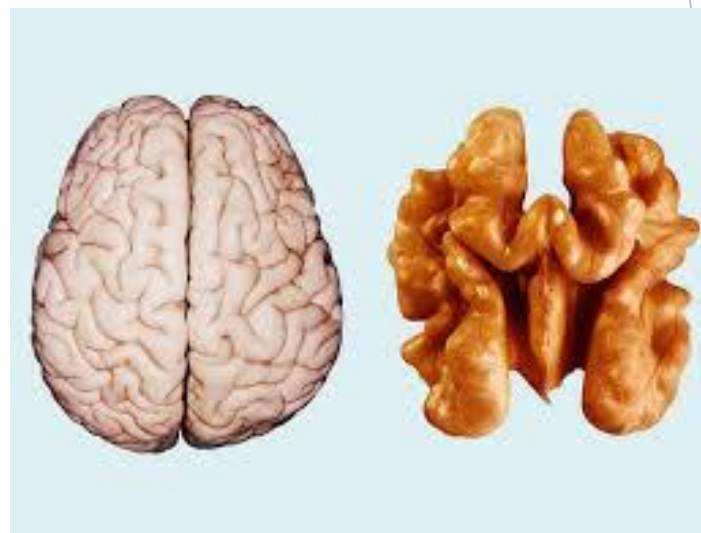
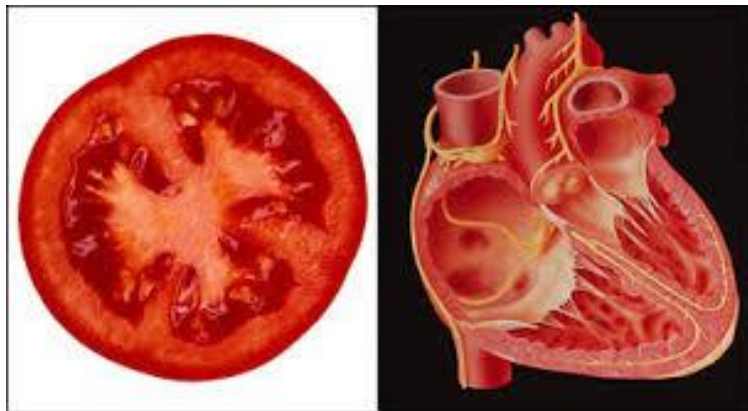

146

PHYTOGN.

Citrium sui fructus effigie cor representat: Aulicenna libro de cordis viribus, præd-
 pue ad cor valere dixit: recentiores Medici ad pestilentes febres vtuntur. Anacardi fru-
 ctus cordi similes figura & colore: vel saltem aulicularum cordi non dissimiles, & ob id
 sic vocati: labantes reuocant sensus. Antore radices duos, quasi corculos ostendunt: au-
 xilantur omnibus cordis affectionibus, nec minus prestare dicunt febribus pestilentia-
 libus. Montana nardus radicularum similiter corculo similes profert: potest, vt indica-
 quæ cardiacam sanat, & ad animi deliquia valet, non solum pota, sed naribus illita. Per-
 sea arbor in Aegypto celebrata: Plutarchus author grauissimus hanc inter omnes lili
 gratissimam, & in Aegypto celebrari tradit, quia fructum ferat cordi similem: folium
 vero linguae: in Perside tam præsentis est veneni, vt vescentes interimat, quia illico cor
 innadebat, at in Aegyptum translata, poma fert cibis idonea. Vesicariae genus, apud
 nos topiario opere fenestras opacans, vesiculas profert, & intus semina nigra, in quo
 alba humani cordis effigies visitur: ad cor valere multi retulerunt. Siculae mulieres, Na-
 tura duce, concratum vulgo dicunt, quod maritos cum vxoribus riuantes conciliat. Tri-
 phyllon vulgare alleloia dictum, in caulicorum summo profert folia cordis figura: cor
 roborat: eius stillatitia aqua febre laborantibus fert opem. Pinci fructus cor referunt
 viridis pinus aciculæ contrite, ac vino potui datæ, cordis dolore abolent. Mel lo-
 phyllon cordis specie fert folium: Mauritani miris laudibus ad cordis effectus, & animi
 tera species eiusdem folij, ad idem valet. Nux ben cordi assimilatur: Aulicenna ex pro-
 prietate

תורת סימני החתימות

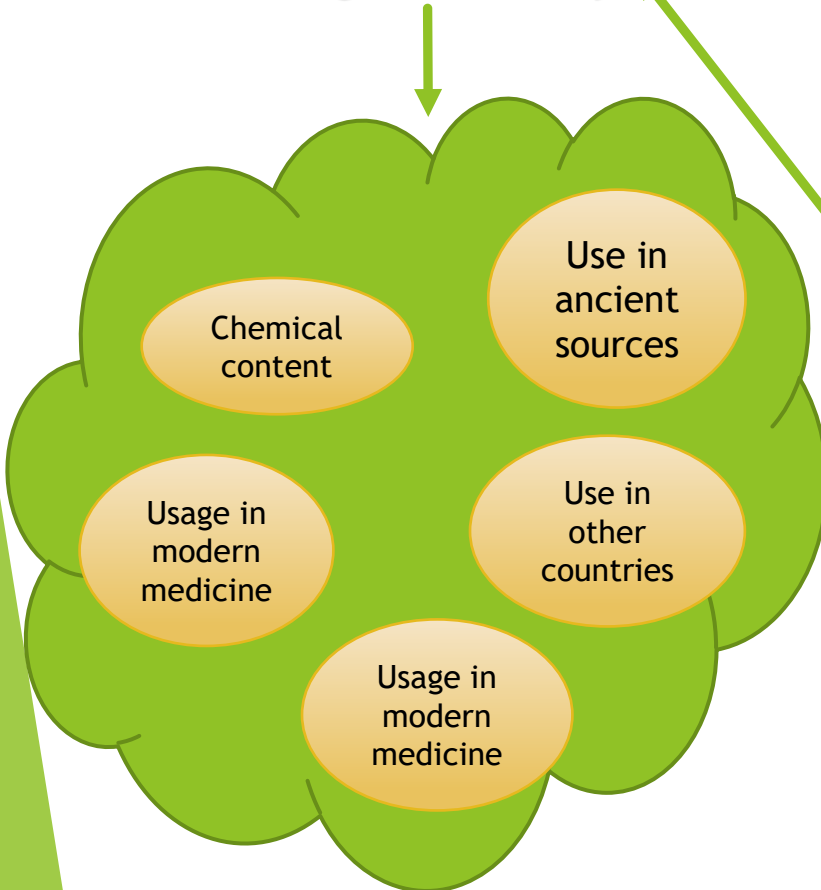

השפעות הדדיות בתרבות ובאתנובוטניקה בארץ ישראל

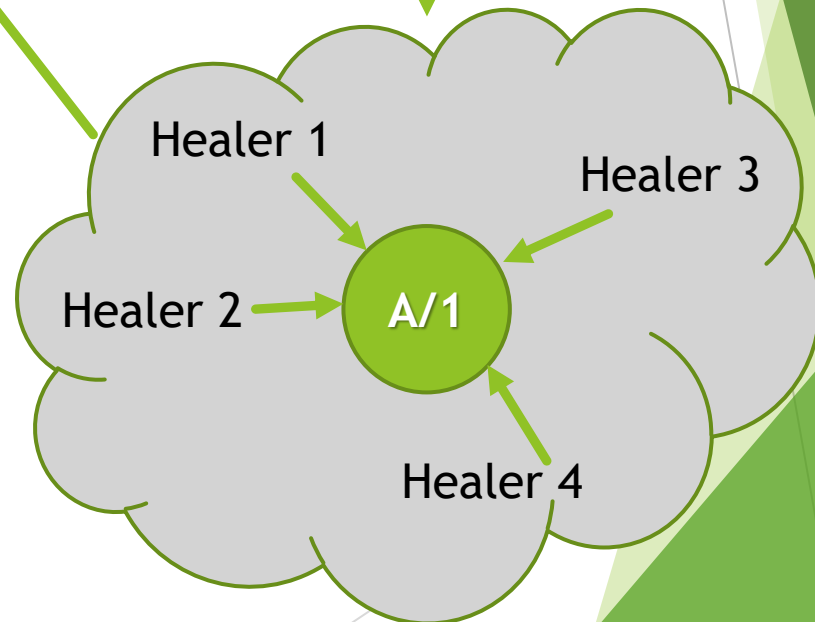
תהליך הערכה מדעית של ממצא אתנבוטני

Testing for validity

Scientist

Use A of plant 1

מערכת מוצעת לפיתוח תרופות צמחים בעקבות מחקר אטנובוטני

לסיכום

► מדע האתנובוטניקה הנו כלי עזר חשוב בחיפוש אחרי ידע על צמחי מרפא בעלי פוטנציאל למחקר מדעי.

► ממצאי הסקר מהווים בסיס למחקרים בני זמננו במטרה לאשש תכונות רפואיות ולהביא לניצול הידע בזמננו.